

De Administrando Imperio ve Türk Tarihi Açısından Önemi

Fatma KOÇAK*

Özet

De Administrando Imperio, özellikle X. yüzyılda Bizans İmparatorluğu'na ve Karadeniz'in kuzeyindeki kavimlerin tarihlerine dair oldukça önemli bir çalışmadır. Bizans imparatorlarından VII. Konstantinos Porfirogenitos (913-959) tarafından yazılmış olan eserde Bizans diplomasisi; imparatorluğun sınırları dahilindeki milletler ve coğrafyaları; Türkler, Peçenekler, Hazarlar, Sırlar, Hırvatlar gibi kavimlerin tarihleri detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bu makalede, bahsi geçen konular hakkında ilk elden bilgiler sunan *De Administrando Imperio* tanıtılmaya ve bu kaynağın Türk Tarihi açısından önemine değinilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *De Administrando Imperio*, VII. Konstantinos Porfirogenitos, Bizans, Peçenekler, Hazarlar.

De Administrando Imperio and Its Importance in Point of Turkish History

Abstract

De Administrando Imperio is one of the most important Byzantine sources especially for the history of the nations in the north parts of the Black Sea and the Byzantine Empire in tenth century. It had been written by the Byzantine Emperor Constantine VII. Porphyrogenitus (913-959) and it gives vital datum concerning the Byzantine diplomacy; characters and geographies of the neighbors of the Empire; and histories of nations such as Turks, Pechenegs, Khazars, Serbians and Croatians. This article tries to acquaint *De Administrando Imperio* and evaluate its importance in point of Turkish history.

Key Words: *De Administrando Imperio*, Constantine VII. Porphyrogenitus, Byzantine, Pechenegs, Khazars.

* Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih EABD Doktora Öğrencisi, fkocak@sakarya.edu.tr (Makale gönderim tarihi: 01.05.2017; makale kabul tarihi: 25.05.2017)

Giriş

Bizans İmparatorluğu ilk yüzyıllarda siyasi, askeri ve ekonomik açıdan gelişerek sınırlarını sürekli olarak genişletmiş ve gücünü muhafaza etmiştir. Ancak daha sonra gerek İslamiyet'in hızla yayılması ile güçlenen Araplar gerekse Kafkaslarda yaşayan ve Bizanslılar tarafından barbar olarak nitelendirilen¹ çeşitli Türk kavimleri imparatorluk için ciddi bir tehdit oluşturmuştur. Büyük tarihi hadiselerle tanık olan ve çalkantılı süreçler geçiren Bizans nihayet Makedonya Hanedanı Döneminde (867-1056) yeniden yükselişe geçmiş, "İkinci Altın Çağ" olarak tanımlanan bir dönem yaşamıştır. Bu süre zarfında imparatorluk tekrar kara ve denizde hakim konuma gelmiş, geniş bir bürokrasi ağı oluşturmuş ve tüm milletlerin gözünde Roma İmparatorluğu'nun eski ihtişamını sürdürmeyi başarmıştır².

Bahsi geçen dönemde Bizans İmparatorluğu'nun Türk kavimlerinden özellikle Peçenekler ve Hazarlar ile daha yoğun ilişkiler kurduğu görülmektedir. Bu duruma ait bilgilerimizin ana kaynağı niteliğindeki *De Administrando Imperio* (İmparatorluk Yönetimi Üzerine), 913-959 yılları arasında tahtta bulunan, bilime oldukça değer veren ve pek çok ilmi eserin meydana getirilmesinde öncülük eden Bizans İmparatoru VII. Konstantinos Porfirogenitos tarafından kaleme alınmıştır. VII. Konstantinos bu kitabı 948-952 yılları arasında, öncelikle oğlu II. Romanos olmak üzere, imparatorluğu yönetecek kişilere yol göstermek amacıyla yazmıştır. Eser özellikle X. yüzyılda Bizans İmparatorluğu sınırları dahilindeki kavimlerin kökeni hakkında verdiği bilgiler ile dikkat çekmektedir. Detaylı coğrafi tanımların da yer aldığı eser, ortaya çıktığı günden bugüne kadar değerini muhafaza etmiştir.

¹ Kriton Dinçmen, *600'lü Yıllardan 1461'e, İslam-Türk ile Hristiyan-Bizans Dünyaları Arasındaki Etnik, Dini, Askeri ve Sosyo-Ekonomik İlişkiler Açısından Bir Dörtleme*, Haz.ve Çev., Kriton Dinçmen, Arion Yayınevi, İstanbul 2004, s. 29.

² Metrofan Vasiliyevic Levtchenko, *Bizans Tarihi*, Çev., Maide Selen, Doruk Yayınları, İstanbul 2007, s. 204; Joan M. Hussey, *The Byzantine World*, 3rd Edition, Hutchinson University Library, London 1967, s. 33.

VII. Konstantinos Porfirogenitos'un Hayatı ve Dönemine Genel Bir Bakış

VII. Konstantinos Porfirogenitos, 17/18 Mayıs 905'te Konstantinopolis'te doğmuş ve 913-959 yılları arasında hüküm sürmüş Bizans imparatorudur. Babası VI. Leon yaptığı ilk iki evlilikten bir erkek çocuk sahibi olamamış ve imparatora yalnızca ikinci kez evlilik hakkı tanıyan kilise kurallarına aykırı bir şekilde üçüncü kez evlenmiştir. Bu tutum kilise ve toplum nezdinde tepkiyle karşılanmış ve devlet içinde sıkıntılı bir süreç yaşanmasına neden olmuştur³. Ancak bu olaylı evlilik de çok sürmemiş kısa süre sonra imparatoriçe ölmüştür. Akabinde, VI. Leon birlikte olduğu Zoe Karvounopsina ile evlenmeyi düşünmüş fakat üçüncü evliliğinin yarattığı sorunlar nedeniyle böyle bir girişimde bulunmamıştır. Ancak 905 yılında Zoe'nin bir erkek çocuk dünyaya getirmesi ile olayların seyri değişmiştir. Patrik Nikolaos Mistikos, VI. Leon'un Zoe'yi terk etmesi şartıyla oğlunu Konstantinos adı ile 906 yılında vaftiz etmiştir. Fakat imparator sözünde durmayarak vaftiz töreninden üç gün sonra tek erkek çocuğunun annesi olan Zoe ile evlenerek onu imparatoriçe yapmıştır⁴.

Porfirogennetos⁵ (Mor Oda'da Doğan) lakabı, imparatorların meşru çocuklarının doğdukları odadan gelmekte olup, VII. Konstantinos'un evlilik dışı doğduğu şeklindeki yakıştırmayı silmek için takılmış olmalıdır. Hem Konstantinopolis halkı hem de taşradakiler bu unvana sahip imparatorlara her zaman sadakat göstermişlerdir.

VII. Konstantinos Porfirogenitos, 15 Mayıs 908'de babası tarafından ortak imparator ilan edilmiş ve 912'de babasının ölümü üzerine tahta çıkmıştır. Henüz çocuk yaşta olan Konstantinos'a devlet işlerini

³ Judith Herrin, *Bizans, Bir Ortaçağ İmparatorluğu'nun Şaşırtıcı Yaşamı*, Çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s. 255.

⁴ Timothy E. Gregory, *Bizans Tarihi*, Çev. Esra Ermert, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, s. 225.

⁵ Büyük Saray'ın *Porphyra* adı verilen odası-Mor oda. Porfirogenitos unvanı yasal olarak imparatorluk hakkının yalnızca bu odada doğarlarda olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır.

yürütmede bir niyabet heyeti eşlik etmiş, yaklaşık kırk yaşına kadar imparator, Patrik Nikolaos Mystikos'un, annesi imparatoriçe Zoe'nin ve kayınpederi I. Romanos Lekapenos'un etkisi altında kalmıştır.

Köylü Ermeni bir aileden gelen ve başarılı bir kumandan olan I. Romanos Lekapenos, kızı Helene ile VII. Konstantinos Porfirogenitos'u 919 yılında evlendirerek Bizans tarihi sahnesine çıkmış ve basileopator unvanı ile kendisine sağlam bir yer edinmiştir. Eylül 920'de caesar ve Aralık 920'de de müşterek imparator olmayı başarmıştır⁶. Uzun yıllar tek imparator gibi hareket eden I. Romanos'un ölümünden sonra VII. Konstantinos Porfirogenitos Ocak 945'te tek başına hükümdar olmuştur. Kısa bir süre sonra, 6 Nisan 945'te de oğlu II. Romanos'a imparatorluk tacı giydirmiştir. Kendisini eğitime adanmış, ömrünü kitaplar arasında geçirmiş, tarihe karşı büyük bir ilgi duymuş ve tek başına imparator olduğunda da bu uğraşlarına devam etmiştir. Bunca yıl iktidardan uzak tutulmasına ses çıkarmamış olması muhtemelen VII. Konstantinos'un kişiliği ile ilgilidir. Ostrogorsky'nin ifade ettiği gibi "Bilgin yazarlığı, devlet adamlığından daha ağır basmıştır."⁷ Ancak daha sonra, *De Administrando Imperio* adlı eserinde I. Romanos Lekapenos'a karşı duyduğu kızgınlığı ve kırgınlığı, "İmparator Romanos, sıradan, bilgisiz bir adamdı. Sarayda büyümüş kişilerden ve Roma'nın adetlerini başından beri takip edenlerden değildi ya da soylu hanedandan ve asillerden de değildi. Bu yüzden yaptıklarının çoğunda oldukça kibirli ve despottur"⁸ sözleriyle dile getirmiştir⁸.

VII. Konstantinos Porfirogenitos döneminin dış politikasına bakıldığında Araplarla yapılan mücadelelerin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bunun dışında batıda Güney İtalya'daki savaşlar devam etmiş, Macar akınları etkisiz hale getirilmiş ve Bulgar sınırında sağlanan

⁶ Arnold Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus and His World*, Oxford University Press, London 1973, s. 9; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, TTK Basımevi, Ankara 1999, s. 245-246.

⁷ Ostrogorsky, *Bizans Devleti...*, s. 260.

⁸ Constantine Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, Greek Text Edited by, G.Moravcsik, Translated by, R.J.H. Jenkins, Budapest 1949, s. 73.

barış muhafaza edilmiştir⁹. Diğer devletler ile girişilen diplomatik ilişkiler, VII. Konstantinos'un imparatorluğunun ayırt edici özelliği olmuş, komşusu olan Arap devletlerine, Kurtuba Emevi Halifesi III. Abdurrahman ve Alman imparatoru Büyük Otto'ya elçilik heyetleri gönderilmiştir¹⁰. 957 yılında Rus prensesi Olga İstanbul'da imparatorluk sarayında kabul edilmiş ve burada Helene adını alarak Hristiyanlığı benimsemiştir¹¹. Yapılan tören yine VII. Konstantinos tarafından yazılan *De Cerimoniis* adlı eserde detaylarıyla anlatılmıştır.

İmparator, 15 Kasım 959 tarihinde Konstantinopolis'te ölmüştür. Ölümünün bir suikast sonucu olduğuna dair iddialar vardır. Arnold Toynbee'ye göre, daha önce de onu zehirlemeye çalışan ancak başarısız olan oğlu II. Romanos ve gelini, II. Romanos'un ikinci eşi, Theofania, ikinci suikast planlarında emellerine ulaşarak VII. Konstantinos Porfirogenitos'u öldürmüşlerdir¹².

VII. Konstantinos Porfirogenitos'un İlmî Çalışmaları

VII. Konstantinos, daha sonra "Makedonyalılar Rönesansı" diye adlandırılacak bir dönemin mimarı olarak görülmüştür. Bilimsel ve ansiklopedik çalışmalara büyük ilgi duymuş, tarihle özel bir şekilde ilgilenmiştir. İmparator oluşunun kendisine sağladığı rahatlıkla, pek çok esere imza atmıştır¹³.

Döneminde çeşitli ilim alanlarında eserler meydana getirilmiş, benzersiz bir bilimsel faaliyet devresi başlamıştır. Eski yazarların ve tarihçilerin eserleri kopya edilmiştir. İmparator bizzat, bilinmeye değer gördüğü her şeyin derlenmesini ve sonraki nesillere aktarılmasını istemiştir. "Bu çalışmaların temelinde pratik-didaktik bir gaye vardır:

⁹ A. A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Çev. Arif Müfid Mansel, Maarif Matbaası, Ankara 1943, s. 389.

¹⁰ Gregory, *Bizans Tarihi...*, s. 230.

¹¹ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu...*, s. 407.

¹² Toynbee, *Constantine Porphyrogenitus...*, s. 3

¹³ Akdes Nimet Kurat, *Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Murat Kitabevi, Ankara 1937, s. 2.

Bizzat kendisinin yazdığı ya da yazılmasını teşvik ettiği eserler, çağdaşlarına ve sonraki kuşaklara, ön planda da oğlu ve halefi II. Romanos'a öğretici ve pratik rehber olarak hizmet etmeliydi."¹⁴

VII. Konstantinos'un, imparatorluğun refahına yönelik kişisel katkıları dışta diplomasi sahasında, içte ise yükseköğrenimi teşvik etme konusunda olmuştur. İktidardan uzak kaldığı uzun yıllar boyunca kesintisiz bir şekilde çalışarak sanat, edebiyat, tarih ve antikiteyi geliştirmeyi başarmıştır¹⁵. Ayrıca bilginin sistematik bir hale getirilmesine önemli katkılarda bulunmuş¹⁶, *Excerpta De Legationibus* ve *Geoponika* gibi ansiklopedik çalışmaların derlenmesini teşvik etmiştir¹⁷.

VII. Konstantinos'un bizzat kaleme aldığı eserlerden ilki, Makedonya hanedanının kurucusu ve büyük babası I. Basileios'un biyografisi olan *Vita Vasilii* (Basileios'un Hayatı)'dir. Diğer eseri, *De Thematibus* (Themalar Üzerine) ise, imparatorluğun themalarının kökeni ve gelişimi üzerine eski kaynaklardan yapılmış bir derlemedir. *De Ceremoniis Aulae Byzantinae* adıyla bilinen (Törenler Üzerine) adlı en kapsamlı yapıtında imparatoru devletin ruhani simgesi durumuna getiren ve görkemiyle yabancıları etkilemeyi amaçlayan törenleri ve gösterileri ayrıntılı biçimde aktarmıştır.

O dönemde kullanılan Yunanca, günlük konuşma dili ve Attike usulü şeklinde bir ayrım göstermiştir¹⁸. Zamanla ikisi arasında uçurum oluşmuştur. Bir yanda günlük konuşmanın halk Yunancası *demotike* varken diğer yanda sıkı dilbilgisi kurallarına bağlı, oldukça süslü *Attike*

¹⁴ Ostrogorsky, *Bizans Devleti...*, s. 241.

¹⁵ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 6.

¹⁶ Gregory, *Bizans Tarihi...*, s. 229.

¹⁷ Alexander Kazhdan, "De Thematibus", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. I, Ed. Alexander Kazhdan, New York 1991, s. 615; Cyril Mango, *Bizans: Yeni Roma İmparatorluğu*, Çev. Gül Çağalı Güven, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, s. 156.

¹⁸ Antony Littlewood, "Literature", *Byzantine History*, Ed. Jonathan Harris, Palgrave Macmillan, New York 2005, s. 136.

usulü, bilginlerin Yunancası vardı. Attike usulünde kişiler ses uyumlarına o kadar çok dikkat ediyorlardı ki anlatmak istediklerinden uzaklaşıyorlardı. Bu yüzden bazen bilgin Yunancası ile yazmayı tercih etmeyen asiller de oluyordu ki VII. Konstantinos Porfirogenitos da bunlardan biriydi¹⁹. *De Administrando Imperio*'nun hemen başında da bunu neden yaptığını açıklamıştır:

“Yönetime ulaşmak için bilgisiz olmaman ve akıllı olman gerektiğini düşündüğüm o şeylere kulak ver şimdi oğlum. Çünkü ben, tebaa olan tüm diğerleri için öğrenmenin iyi bir şey olduğu gibi, herkesin güvenliğini düşünmeye ve dünyanın yüklü gemisini yönetip kılavuzluk etmeye mecbur olan senin için de öyle olduğunu iddia etmekteyim. Ve şayet anlatımına başlamada, konuşmanın sade ve aşınmış yolunu ve tabiri caizse tembelce ilerleyen basit düz yazıyı takip ettiysem, buna hayret etme oğlum. Çünkü ben, güzel bir yazı ya da yücelikle şişirilmiş yüksek bir Attike tarzını gösterme gayretinden ziyade, bilgisiz olmaman gerektiğini ve uzun süren tecrübenin meyvesi olan o zeka ve sağduyuyu zorlanmadan temin edebileceğini düşündüğüm bu şeyleri sana öğretmek için günlük ve etkileşimli anlatım heveslisi oldum”²⁰.

De Administrando Imperio Hakkında Genel Bilgi

Orijinal Yunanca başlığı “Oğlum Romanos’a” anlamını taşıyan *Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν*’dur. *De Administrando Imperio* (İmparatorluk Yönetimi Üzerine) şeklindeki Latince başlık 1611’de ilk yayımı yapan Johannes van Meursius (1579-1639) tarafından verilmiştir²¹. Eserin 948 ile 952 yılları arasında derlenip yazıldığı düşünülmektedir. Bizans kültür hayatına önemli katkılarda bulunan imparator VII. Konstantinos Porfirogenitos bu eseri, başta oğlu II. Romanos olmak üzere imparatorluğu yönetecek kimselere yol göstermek amacıyla yazmıştır.

¹⁹ Ernst Barker, *Bizans Toplumsal ve Siyasal Düşünüşü*, Çev. Mete Tunçay, Dost Kitabevi, Ankara 1982, s. 17-18.

²⁰ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 49.

²¹ Gyula Moravcsik, *Byzantinoturcica*, C. I, Akademie-Verlag, Berlin 1958, s. 61; J. B. Bury, “The Treatise De Administrando Imperio”, *Byzantinische Zeitschrift*, 1906, s. 517.

Çağdaşı pek çok el kitabı gibi didaktik bir üslupla kaleme alınmış eseri ile VII. Konstantinos, kendinden sonra ülkeyi yönetecek olan oğlunu, bilge bir hükümdar olabilmesi için eğitmek istemiştir. Bunu yaparken geçmişte yaşanan meseleleri ve bunlar karşısında diğer imparatorların takındıkları tavırları ve yaptıklarını aktarmıştır. Böylece geçmişten ders alarak, hangi politikanın başarılı, hangisinin başarısız olduğunu bilerek oğlunun daha tedbirli ve daha başarılı olabileceğini düşünmüştür. II. Romanos'u gelecekteki görevine hazırlarken bu eserde ele aldığı konular, dünyayı yönetecek birinin eğitimine uygun bir şekilde, oldukça geniş bir alanda yürütülecek politikanın ve tarihin araştırılması ile ilgili olmuştur.

Önsözüne göre bu çalışma dört ana bölüme ayrılır. İlk bölüm mevcut dönemde, ülkenin en tehlikeli ve karışık bölgesinde yaşayan milletler ile imparatorluğun ilişkilerinin ve bu milletlerden bazılarını tehlikeli düşmanları yenmek için nasıl kullanılabileceğinin anlatıldığı bölümdür. İkincisi, bahsi geçen milletler tarafından talep edilen hediyelere dair bilgilerin bulunduğu bölümdür. Üçüncü bölüm ise, Saracenlerden başlayarak, Akdeniz ve Karadeniz çevresini de kapsayan ve doğu sınırındaki Ermeni devletleri ile son bulan, imparatorluğun içinde barındırdığı milletler hakkında tarihi ve coğrafi bilgilerin karşılaştırmalı bir şekilde sunulduğu bölümdür. Dördüncü ve son bölüm ise, imparatorluğun yakın geçmişinin ve örgütlenmesinin özetinin verildiği bir bölümdür²². İmparatorun bu ayrıma dair ifadeleri şu şekildedir: *“(Bilmen gerekenler) Öncelikle, her milletin hangi konuda Romalılara yararı ya da zararı olabileceği ve diğer milletler ile nasıl mücadele edebileceği ve nasıl itaat etmelerinin sağlanabileceğidir; sonra, onların aç gözlü bir şekilde talep ettikleri armağanlarla ilgilidir; daha sonra onların kökenleri, gelenekleri ve yaşam tarzları ve yaşadıkları toprakların konum ve iklimi, coğrafi tanımı ve ölçüsü, ve dahası Romalılarla farklı milletler arasında çeşitli zamanlarda meydana gelmiş olan olaylarla; ve ondan sonra da, devletimizde muhtelif*

²² Alexander Kazhdan, “De Administrando Imperio” *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. I, Ed. Alexander Kazhdan, New York 1991, s. 593.

zamanlarda ve ayrıca Roma imparatorluğu boyunca hangi reformların uygulanmış olduğuyla ilgilidir."²³

Metin ve dili dikkatli bir şekilde incelendiğinde derleme eserlere dair metodun kullanılmış olduğu görüldüğü için tüm eserin VII. Konstantinos Porfirogenitos'tan başka birkaç yazarın daha eklediği bilgilerin toplamı olduğuna inanılmaktadır²⁴. Bu durum, çeşitli bölümlerde farklı üslupların kullanılmasının ve anlatımda görülen farklılıkların muhtemel açıklamasıdır. Belirli konulardaki bir dizi belge, rapor ve tarihi öyküler toplanarak özetlenmiş ve VII. Konstantinos Porfirogenitos'un daha önceden belirlediği sıraya göre düzenlenmiştir. İmparator, önsözü ve konuları birbirine bağlayan paragrafları bizzat kendisi yazmıştır. Aynı şekilde diplomasi konusunda bilgiler vererek tavsiyelerde bulunduğu kısımlar da onun kaleminden çıkmıştır.

Bu ilmi eserin tarihçiler için başlıca değeri, X. yüzyılda Bizans İmparatorluğu sınırları dahilinde bulunan milletlerin kökeni ve tarihi ile ilgili başka hiçbir yerde bulunmayan bilgileri içermesidir. Bu değerli bilgiler yoruma açık anlatım tarzı nedeniyle bilim adamları arasında zaman zaman ihtilafa sebep olmuştur²⁵. Bazı bölümlerinin gerçeklikten uzak, efsanevi olduğu düşünülse de bir bütün olarak ele alındığında *De Administrando Imperio*, eşsiz bir tarihi kaynaktır²⁶. Bu konuda Alfred Ramboud şöyle demiştir: "*Eğer bu eser muhafaza edilmemiş olsaydı, bütün bu bölgenin IX. ve X. yüzyıllardaki tarihleri bizim için meçhul kalacaktı. Macarlar, Yugoslavlar, Güney Rusya ahalisi, kendi milliyetlerinin başlangıcını, tarihlerinin ilk sayfalarını bu eserde bulabiliyorlar.*"²⁷

²³ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 45-47

²⁴ Ernst Barker, *Bizans Toplumsal...*, s. 134.

²⁵ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 11; Alexander Kazhdan bu ihtilaflara örnek olarak Moravcsik ve Lemerle'nin görüşlerine yer vermiştir. Ayrıntılar için bkz. Kazhdan, "De Administrando Imperio" ..., s. 593.

²⁶ Kazhdan, "De Administrando Imperio" ..., s. 593.

²⁷ Kurat, *Karadeniz'in Kuzeyindeki...*, s. 3.

Yanlışlıkları ve eksiklikleri olsa da *De Administrando Imperio*'nun, dış ilişkiler ve iç yönetime dair verdiği bilgilerin çeşitliliği ve hacmiyle, aynı imparator tarafından meydana getirilmiş tüm diğer çalışmalardan üstün olduğuna ve Ortaçağ Bizans'ından kalan en önemli, gizli ve özel tarihi belgelerden biri olduğuna inanılmaktadır.

El Yazmaları

De Administrando Imperio'nun günümüzde dört el yazması bulunmaktadır. Bunlardan üçü tam metni ihtiva ederken, dördüncüsü yalnızca bir bölümü sunmaktadır. Bu el yazmaları şunlardır:

P= Codex Parisinus gr. 2009: Bu kodeks²⁸ parşömen üzerinedir ve 211 yapaktır. Ayrıca, 4 tanesi el yazmasının başında (3 parşömen, 1 kağıt) ve 7 tanesi de sonunda (3 parşömen, 4 kağıt) olmak üzere ilave yapraklar vardır. Yaprakların ebatları 23.8 cm ile 24 cm x 15 cm arasında değişmektedir. İlave yapraklardan ilk üçü boştur. Dördüncünün sağ sayfasında, daha sonraki bir elden çıkma, kodeksin içindekilerin yazılı olduğu bir tablo vardır. Aynı yaprağın sol sayfasına ise, Latince olarak içindekiler tablosunun yazıldığı küçük bir astarlı kağıt parçası yapıştırılmıştır. İlk numaralı sayfada, 4 sayfayı (1. ve 2. yaprakları) kaplayan ve başlığı, *Επιστολη Πυθαγορα προς Λαιδια (Pythagoras'ın Lais'e Mektubu)* olan Yunanca metin bulunmaktadır. Ardından yine ikinci yaprakta onunla ilişkili bir tablo yer almaktadır. 3. yaprakta başlayan *De Administrando Imperio*'nun metni, 211. yaprakta biter²⁹.

Asıl metnin ilk sayfası siliktir ve çok yıpranmıştır. Aynı şekilde metnin sona erdiği 211. yaprağın sol sayfası da çok yıpranmıştır. Bu sayfada, farklı konularda, sonradan eklenmiş bir dizi not bulunmaktadır.

²⁸ Kodeks, Latince kitap demektir. Kullanımı IV. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmıştır. Rulo halinde saklanan el yazmalarının yerini almışlardır. Rulo halindeki el yazmalarına göre daha kullanışlıdır çünkü her iki tarafına da yazı yazılabilmektedir ve daha uzun süre dayanabilmektedirler.

²⁹ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 14-15

El yazmasının günümüze gelişine bakıldığında, bir ara caesar Ionannis Dukas'ın kütüphanesinde bulunduğu ve kopya eden kişinin onun özel sekreteri Michael olduğu görülmektedir. Üzerinde tarih olmasa da caesar Ionannis Dukas'ın isminin Bizans kaynaklarında 1059-1081 yılları arasında geçtiğini göz önüne alarak, el yazmasının XI. yüzyılın sonlarında kopya edildiğini söylemek mümkündür. Bundan sonra kodeks ancak XVI. yüzyılın başında, 1509'da Antony Eparchus tarafından kopya edildiğinde ortaya çıkmıştır³⁰.

Aynı yüzyılın ortalarında söz konusu el yazması İtalya'da görülür ki oraya Janus Lascaris aracılığıyla gelmiş olması muhtemeldir. İtalya'da olduğuna dair bilgi edinilen ilk kaynak Kardinal Niccolo Ridolfi'nin kütüphanesinin kataloğudur. 1550'de Ridolfi'nin ölümü üzerine diğer kitapların arasında Pietro Strozzi'nin tasarrufuna geçmiştir. Bu el yazması 1560'da Catherine de Medici'nin koleksiyonunda bulunur. Bu süreçte bazı bölümlerin Andrea Darmari tarafından transkripsiyonu yapılmıştır. Catherine'nin kütüphanesinden 1599'da 2661 olarak numaralandırıldığı Paris'teki Bibliothèque Royale'e geçmiştir ki "*Pythagoras'ın Mektubu*"nun burada eklendiği düşünülmektedir. Daha sonra metin Michael Roizaites tarafından tekrar kopya edilmiştir³¹.

Bu el yazmasında pek çok kelimenin silindiği, değiştirildiği, tamamlandığı ya da düzeltilindiği görülmektedir. Farklı zamanlarda farklı kimseler tarafından kenarlara Latince notlar yazılmıştır.

V= *Codex Vaticanus-Palatinus gr. 123*: Bu el yazması, 271 sayfa, kağıt üstüne yazılmış bir kodekstir. Başında 3, sonunda da 1 ilave sayfa vardır. Sayfa ölçüleri 21.2 x 15.4 cm'dir. Bu el yazması 2. sayfadan 127. sayfaya kadar devam eden *De Administrando Imperio*'dan sonra, başkaları tarafından kopya edilmiş Tzetzes, Theophrastus, Besarion ve Nicolas Secundinus'un çalışmalarını da ihtiva etmektedir.

³⁰ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 15

³¹ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 16.

De Administrando Imperio metninin sonunda 127. yaprağın altında kopya eden kişi tarafından yazılmış iki not vardır: Bu notlardan ilki, “İnsana zeka ve bilgiyi veren Tanrı’ya şükür olsun. 5 Haziran 1509’da bitirildi.” anlamına gelmektedir. İkincisi ise, “16 Mayıs 1554, ben Antony Eparchus, o zamanlar bir çocuktum, bu kitabı 1509 yılında yazdım” anlamına gelmektedir³².

El yazması, muhtemelen kopya edildikten çok kısa bir süre sonra John Egnatius’un (1473-1553) tasarrufuna geçmiştir. 16 Mayıs 1554 tarihli ikinci not, Egnatius’un ölümünden sonra merhumdan kalanlar arasında bulunan kendi kopyasıyla karşılaşan Eparchus tarafından kaleme alınmıştır. Daha sonra kodeks, 1584 yılı civarında Heidelberg’deki Bibliotheca Palatina’ya geçmiştir. Heidelberg’den 1623’te diğer el yazmalarıyla birlikte Roma’daki Vatikan Kütüphanesi’ne nakledilmiştir³³.

Codex Parisinus gr. 2009’da olduğu gibi *Codex Vaticanus-Palatinus gr. 123*’ün kenarlarında da, daha sonraki okuyucuların ekleri olan Yunanca ve Latince bir dizi not vardır. Bu notların büyük bir kısmı, İtalyan okuyucuların özel ilgisinin olduğu, Venedik ile ilgili bölümlere eklenmiştir.

F = Codex Parisinus gr. 2967: 241 numaralandırılmış yaprak ve 11 ilave yapraklı, kağıt üstüne yazılmış kodekstir. Yaprak ölçüleri 32 x 21.5 cm’dir. Bu el yazması, 1. yapraktan 80. yaprağa kadar süren *De Administrando Imperio* metninden başka, Photius, Themistius, Choricus Polybius ve Apollodorus’un yapıtları gibi çalışmaları ihtiva eder³⁴.

Codex Vaticanus-Palatinus’un yazısı ile karşılaştırıldığında, *De Administrando Imperio*’nun bu kodeksteki ilk bölümünün Antony Eparchus tarafından kopya edildiği anlaşılmaktadır. Daha sonraki bölümler ise Michael Damascane tarafından kopya edilmiştir.

³² Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 21.

³³ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 22.

³⁴ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 22.

Codex Parisinus ilk olarak 1529'da Jerome Fondulo tarafından Fontainebleau'ya gönderilen el yazmaları katalogunda ortaya çıkmıştır. Daha sonra Angelo Vergetius ve Constantine Palaeocappa'nın 1544 ve 1550 yıllarına ait kataloglarında ve IX. Charles (1550-1574) dönemindekilerde görülmüştür. Bu kodeks, 1509-1529 yılları arasında yazılmıştır ve Codex Vaticanus-Palatinus'un bir kopyasıdır³⁵.

M= *Codex Mutinensis gr. 179*: 104 yapraklı ve kağıt üstüne yazılmış kodekstir. Yaprak ölçüleri 32.4 x 22.4 cm'dir. El yazmasının 2. yapraktan 6. yaprağa kadar olan kısmı *De Administrando Imperio*'nun 15. ila 21. bölümlerini içermektedir ve Andrea Darmari tarafından kopya edilmiştir. Bu kişinin tarihlendirilmiş ilk el yazması 1560-1586 yılları arasında görülmektedir³⁶.

Baskıları

Yunanca orijinal metnin ilk baskısı 1611 yılında John Meursius tarafından, o zamandan beri yaygın olarak kullanılan *De Administrando Imperio* başlığıyla yayımlanmıştır. Meursius notlarında okuyucuya bu baskının kaynağının, o zamanlar halen Heidelberg, Bibliotheca Palatina'da bulunan Vatikan el yazması olduğunu bildirir. Bundan altı yıl sonra ilkinin aynen kopyası olan yeni bir baskısı ortaya çıkmıştır.

İlk baskıdan yüzyıl sonra 1711'de eser, Anselm Banduri tarafından tekrar yayımlanmıştır. Giriş kısmından anlaşıldığı üzere Banduri, Meursius'un 1617'deki metni ile orijinal Paris el yazmasını karşılaştırmış ve böylece pek çok düzeltme yapmıştır. Banduri'nin baskısı iki kez daha basılmıştır ve 1884'te Migne birkaç düzeltme ile Banduri'nin metnini tekrar yayımlamıştır³⁷.

Son baskı Emmanuel Bekker'in çalışmasıdır. Bundan sonra *De Administrando Imperio*'nun sadece bazı bölümlerine ait basımlar ortaya çıkmıştır. Mesela, F. Racki, H. Marczali, J. B. Bury, St. Stanojevic gibi isimlerin baskıları olmuştur. Yalnızca, Ruslarla ilgili olan 9. bölümü

³⁵ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 23.

³⁶ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 23.

³⁷ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 24.

yayımlayan C. G. Cobet ve Macarlarla ilgili olan 38.-40. bölümleri yayımlayan E. Jakubovic, kodeks Parisinus gr. 2009'un yeni bir derlemesini yapmışlardır. Kodeks Parisinus'un değişik biçimleri V. Thomsen, G. Feher, F. Sisic ve H. Gregoire'nin çalışmalarında nakledilmiştir. Kuzey bölgesindeki Slavlar ile ilgili bölümlerin baskısı R. Vari tarafından hazırlanmış ancak basılamamıştır. Bu el yazması Macaristan'da National Museum'da Vari'nin arşivinde bulunmaktadır³⁸.

Çevirileri

De Administrando Imperio'nun İngilizce çevirisi ilk kez 1949 yılında R. J. H. Jenkins tarafından, Gyula Moravcsik'in yeniden yayına hazırladığı Yunanca metin ile birlikte yayınlanmıştır. 1962, 1967 ve 1993 yıllarında aynı şekilde Yunanca metin ve İngilizce çevirisi bir arada, aynı yazarlar tarafından gözden geçirilmiş bir şekilde tekrar basılmıştır. Bunun yanı sıra tam metninin iki Latince, bir Rusça ve bir de Hırvatça olmak üzere dört adet çevirisi vardır.

İlk Latince çevirisi 1611'de, ikincisi ise 1617'de Meursius tarafından Yunanca metin ile birlikte yayımlanmıştır. Meursius'un çevirisi 1711'de Anselm Banduri tarafından düzeltilmiştir. Banduri'nin çevirisi, Lami tarafından Yunanca metin ile yan yana verilmiştir. Aynı çeviri herhangi bir düzeltme olmaksızın 1840'da Bekker, 1864 yılında da Migne tarafından *Patralogia* adlı çalışmada sunulmuştur.

De Administrando Imperio Rusça'ya G. Laskin, Hırvatça'ya ise N. Tomasic tarafından çevrilmiştir. Eserin bazı bölümleri de çevrilerek pek çok çalışmada kullanılmıştır³⁹.

De Administrando Imperio'nun Ele Aldığı Konular

Tüm Roma imparatorları gibi VII. Konstantinos Porfirogenitos da, yeryüzünde Tek İmparatorluk-Tek İmparator olması gerektiğine ve bunun Roma İmparatorluğu-Roma İmparatoru olduğuna, bu şerefin de

³⁸ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 24-25.

³⁹ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 26-27.

kendilerine Tanrı tarafından verildiğine inanmaktadır. *De Administrando Imperio*'ya, önsözde buna değinerek başlamıştır:

“O (Tanrı), bilgelik hazinesine sahiptir ve her kusursuz hediye O’ndan gelir; tahtın üzerine kralları oturmuş ve onlara tüm diğerleri üzerinde egemenlik vermiştir... Yüce (Tanrı), seni kalkarıyla koruyacak ve Yaratan, seni zekayla donatacak; adımlarını yönetecek ve seni, sağlam bir temel üzerine yerleştirecek. Saltanatın, O’nun önünde güneş gibi olacak ve (Tanrı’nın) gözleri sana bakıyor olacak ve O, seni seçmiş ve seni annenin karnından ayırmış ve tüm insanlıktan üstün olarak sana kendi hükmünü vermiştir. Seni bir tepedeki sığınak gibi ve yüksek bir yerde altından bir heykel gibi yerleştirmiş ve dünya üzerinde yaşayan milletlerin, sana armağanlarını getirebileceği ve onların sana hayran kalmalarına neden olacak bir şekilde, dağın üstündeki bir şehir gibi seni yükseltmiş olduğu için, sana hiçbir zarar dokunmayacak... Çünkü krallar, Seni (Tanrı’yı) sonsuza dek yücelterek, Senin (Tanrı’nın) sayende saltanat sürerler”⁴⁰.

Hem yayımlanmasını teşvik ettiği hem de bizzat kendisinin yazdığı eserlerle bilgiye verdiği önemi gösteren VII. Konstantinos Porfirogenitos, bu çalışmanın önsözünde oğluna şöyle seslenerek eserin değerini bir kez daha vurgulamıştır:

“Yönetime ulaşmak için bilgisiz olmaman ve akıllı olman gerektiğini düşündüğüm o şeylere kulak ver şimdi oğlum. Çünkü ben, tebaa olan tüm diğerleri için öğrenmenin iyi bir şey olduğu gibi, herkesin güvenliğini düşünmeye ve dünyanın yüklü gemisini yönetip kılavuzluk etmeye mecbur olan, senin için de öyle olduğunu düşünmekteyim.”⁴¹

Genç imparator adayının, babasından öğrenecekleri sayesinde tüm diğer milletlerin nazarında değerli olacağını ve hangi milletin Roma İmparatorluğu’na yararı ya da zararı olabileceğini bilerek, dış ilişkilerde düşmanlarını tanıyarak, onlar üzerinde daha kolay hakimiyet kurabileceğini kaydetmektedir.

⁴⁰ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 45-47.

⁴¹ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 49.

Bölüm başlıkları, devamında bahsedilen konunun ilk cümlesi kullanılarak belirlenmiştir. Aslında daha genel bir başlık koymak gerekebilecek yerlerde bile bu yöntem tercih edilmiştir. Örneğin 13. bölümün başlığı “*Türklere komşu olan milletler*” şeklindedir ve bu bölümde her hangi bir kavmin, imparatorluktan Grek/Rum ateşini ya da imparatorluk giysileri ile taçlarını istemesi karşısında yapılması gerekenler detaylarıyla anlatılmış, bu konuda örneklere ağırlık verilmiştir.

Önsözden sonra numaralandırılmış ilk bölüm Peçenekler ile ilgilidir. İmparator burada kendi menfaatleri için Peçenekler ile iyi geçinmenin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu bölümden anlaşıldığı üzere, o bölgede yaşayan tüm diğer milletlere kıyasla Peçenekler çok güçlüdürler. Bu yüzden sadece Roma İmparatorluğu değil, diğer milletler de Peçeneklerle barışı korumaya yönelik çaba sarf etmişlerdir. Bu bilgiler eserin devamında 8. bölüme kadar Peçenekler ile Türklerin, Rusların, Hazarların, Bulgarların ve Kersonluların ilişkilerine dair anlatıların yer aldığı kısımda görülmektedir. Bu kavimlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin takip edilmesi Bizans İmparatorluğu için son derecede önemliydi. Çünkü varlığına karşı tehdit oluşturabilecek unsurları tanımak ve buna göre siyaset yürütmek zorundaydı. Bu açıdan eserin bu kısmı, VII. Konstantinos Porfirogenitos’un, “*imparatorluğun reel politikasını belirlemek için zorunlu*” gördüğü bilgileri ihtiva etmektedir⁴².

İmparator 9. bölümde Rusların ticaret amacıyla Konstantinopolis’e gelişleri sırasında kullandıkları güzergahı belirtmiş ve bazı coğrafi tanımların hem Rusça hem de Slav dillerindeki karşılığını vererek eserini zenginleştirmiştir.

İlerleyen bölümlerde İslamiyet ve Hz. Muhammed ile ilgili bilgiler verilmiştir. 14. ve 23. bölümler tamamen Müslümanlara ayrılmıştır. Bu bölümlerde kullanılan ifadelerin oldukça küçümseyici hatta yer yer

⁴² Yücel Öztürk, *Özü’den Tuna’ya Kazaklar-1*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2004, s. 15.

hakaret içerikli olduğu görülmektedir⁴³. Ayrıca imparator, meşruluğunu kesinlikle kabul etmediği bu dinin, nasıl ortaya çıktığını ve bazı uygulamalarını anlatırken yanlış bilgiler vermektedir. Örneğin Müslümanların Tanrı'ya yakarıları sırasında Allah-u Ekber (Allah en büyüktür) demelerini, Koubar dedikleri Afrodit yıldızına dua ettikleri şeklinde yorumlamıştır. Devam eden bölümlerde, Fatımilerin soylarından, askeri gücünden, peygamberden sonraki halifelerden ve yaptıkları savaşlardan detaylı bir şekilde söz edilmektedir. Ayrıca burada Yahudilerden de bahsedilmiştir: *"Ve (Muhammed) ilk ortaya çıktığında, aldanan Yahudiler, onu bekledikleri Mesih sanmışlar ve böylece ileri gelenlerinden bazıları ona yaklaşmış ve dinini kabul etmiş ve Musa'nın dininden vazgeçmişlerdir. Fakat onun, deve eti yediğini gördüklerinde düşündükleri kişi olmadığının farkına varmışlardır. Ancak ona, Hıristiyanlara karşı suçlar işlemeyi öğretmişler ve ona eşlik etmeye devam etmişlerdir"*⁴⁴. Arapların Afrika'yı, Rodos'u fetihleri ve hatta Ali ve Muaviye çekişmesi de eserde yer almıştır. *"Fatımiler Kabilesi"* başlıklı bölümde yazar, Fatımilerin soyunun Hz. Muhammed'in kızı Fatıma'ya dayandığını ve çok iyi savaşçı olan bu kabilenin yardımları sayesinde İslam fetihlerinin gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Theophanes Kroniği'nden sık sık alıntı yapılan bu bölümlerde daha fazla tarihlendirme göze çarpmaktadır.

18. ve 21. bölümler arasında Hz. Muhammed'in ölümünden sonra Müslümanların liderliğini üstlenen Ebubekir, Ömer ve Osman dönemleri ayrı başlıklar altında kısaca anlatılmıştır. Ömer'in hilafeti döneminde yaşanan hadiseler aktarılırken Kudüs'ün Müslümanlar tarafından hile ile ele geçirildiği ifade edilmiş, Kudüs piskoposu Sofronius'un Ömer'den Filistin'deki kiliselerin korunması sözünün aldığı nakledilmiştir⁴⁵. Osman'ın generallerinden biri olan Muaviye'nin Konstantinopolis'e düzenlediği sefer ve Efes, Bodrum, İzmir ve İyonya dışında kalan şehirlerin yağmalanmasından da bahsedilmiştir.

⁴³ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 77-79.

⁴⁴ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 81.

⁴⁵ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 83.

Muaviye'yi Müslümanların beşinci lideri olarak tanıtan VII. Konstantinos Porfirogenitos, Muaviye ile Ali çekişmesinin başkalarının kışkırtması ile olduğunu ve yapılan mücadeleleri nakletmiştir.

Bunun yanı sıra Iustinianos'un ikinci kez Bizans tahtına çıktığı dönemde Arapların Afrika'yı ele geçirmelerine, Muaviye'nin torununun İspanya'ya geçmesine ve Arapların buraya yerleşmelerine "*Muaviye ve aşiretine, İspanya'ya nasıl geçtiğine ilişkin olayların merhum Theophanes Kroniğinden (anlatımı)-Roma İmparatoru, Justinian Rhinotmetus*" başlığı altında yer verilmiştir. Bu bölümün sonunda imparator, Araplar hakkındaki bilgilerin St. Theophanes kroniğinden nakledildiğini belirtmiştir.

İberya, İspanya, Lombardiya, Dalmaçya hakkında bilgiler veren eser, tıpkı Peçenekler hakkında olduğu gibi, bu bölgelerin milletleri ve isimleri hakkında ilk kayıttır⁴⁶. Yazar, bu bölümlere Apollodorus'un *Dünyaya Dair* ve Herodotos'un *Herakles Tarihi* adlı eserlerden alıntılar yapmak suretiyle İberya bölgesinin sınırlarını çizerek başlar. Bu bölümlere kadar verdiği bilgilerin tarihi kayıtlar olduğunu söylemek mümkün iken bundan sonrakiler daha çok efsanevi öyküler gibi görünmektedir. Örneğin: "*İspanya adı nereden gelmektedir? Hispanus denilen bir devden gelir*"⁴⁷.

"*Lombardiya Vilayeti*" başlıklı bölümde Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasının ve Lombardların bölgeye nasıl yerleştiklerinin hikayesi anlatılmış ve bu sırada bölgeden sorumlu Patrici Narses ve İmparatoriçe İrene arasında yaşanan atışmaya da yer verilmiştir. Yazarın önsözde söylediği üzere Roma İmparatorluğu'nun eski dönemleri hakkındaki bilgiler bu bölümlerde bulunmaktadır. Antik çağlarda tüm İtalya bölgesinin ve tüm Lombardiya'nın Roma'nın hakimiyetinde olduğu ve Konstantinopolis'in imparatorluğun merkezi olmasından sonra mevcut topraklarının yönetiminin ikiye ayrıldığı söylenmiştir. Bu bölümde, Beneventum ve Papi'a'nın yönetimi ile

⁴⁶ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 99-139.

⁴⁷ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 103.

görevli olan Narses'in kendi sorumluluğundaki bölgelerden birinde devam eden savaş nedeniyle imparatorluğa göndermesi gereken vergiyi göndermediği için imparatoriçe İrene ile arasının bozulması ve bu sırada elçiler vasıtasıyla gerçekleştirilen görüşmelere dair ilginç diyaloglar da nakledilmiştir. Örneğin İrene'nin kendisinden vergi istemesine karşılık Narses tüm geliri savaş için harcadığını ve aslında imparatoriçenin kendisine para göndermesi gerektiğini söylemiş ve bunun üzerine imparatoriçe öfkelenerek kendisine örgü örmede kullanılan aletler göndermiştir. Bir kadın gibi örgü örmesinin Narses'e daha uygun olduğunu, mevcut görevini hak etmediğini belirten imparatoriçe İrene'ye Narses'in cevabı da oldukça sert olmuştur ve kendisine uygun görülen bu örgü aletleri ile Romalıların sürekli uğraşmak zorunda kalacağı sorunlar öreceğini ifade etmiştir ve bundan sonraki hareketleri ile de dediğini yapmıştır⁴⁸. Pannonia'da yaşayan Lombardları Beneventum'a getirtip zamanla şehrin hakimi olmalarını sağlamıştır. Böylece burası Lombardiya olmaya başlamıştır.

Daha önce de söylendiği üzere aslında başlıkların, altında yer alan metinler ile tam olarak uyummadığı bölümlerden birisi 28. bölümdür. Aslında “*Şu an Venedik denilen yerin kuruluş hikayesi*” başlığından önce Venedik şehrinin kuruluşu anlatılmaya başlanmıştır. Burada Atilla'dan bahsedilmiştir. VII. Konstantinos Porfirogenitos, “Avarların Kralı” dediği Atilla'nın zulmünden kaçan Frenklerin, daha önce ıssız bir yer olan Venedik şehrine sığınmak amacıyla geldiklerini ve bundan sonra Venedik'i güçlü bir şehir haline getirdiklerini söylemiştir. Yazar, Atilla'nın bölgeden çekilişinden yıllar sonra da Kral Pippin ile mücadele etmek zorunda kalan Venediklilerin aralarında asaleti ile öne çıkan birini doc olarak ilan ettiklerini ve docun ikametgâhının da *yeni şehir* anlamına gelen *Civitanova* olduğunu kaydetmiştir.

29. ve 30. bölümlerde Venedik'in hikayesine benzer bir hikaye Dalmaçya için anlatılmıştır. İmparator Diokletianus zamanında Roma'dan aileleri ile birlikte getirilen halkın Tuna nehrine kadar uzanan Dalmaçya ülkesine yerleştirildiklerinden ve kendilerine Romani

⁴⁸ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 115.

dendiğinden bahsedilmiştir. Yine bu bölümden, Roma İmparatorluğunun sıkıntılar yaşadığı Amorionlu Kekeme Michael zamanında Dalmaçya şehirlerinin sakinlerinin bağımsızlıklarını kazandıkları ve artık ne Roma'ya ne de bir başkasına tabi olduklarını, bunların yanı sıra Hırvatlar, Sırlar, Zachluniteler, Terbunioteler, Kanaliteler, Diocletianlar ve Paganiler gibi bölgedeki tüm diğer milletlerin bağımsız konuma geldiklerini öğrenmekteyiz⁴⁹. Daha sonra bu milletler, İmparator Basileios zamanında, Müslümanların saldırılarıyla zor durumda kaldıklarında yine imparatora sığınıp ondan yardım istemişlerdir⁵⁰. Bu bölümde ayrıca Ragusa, Spalato, Trogir, Kotor, Zadar, Salona gibi şehirlere dair betimlemelere yer verilmiştir.

De Administrando Imperio, 31. bölümde Hırvatları, 32. bölümde ise Sırları ele almaktadır. Bu iki bölümde anlatılanlar çok fazla benzerlik göstermektedir ki bu da tarihçiler arasında bu bilgilerin gerçekliğinin sorgulanmasına yol açmaktadır.

Daha önce ismen bahsedilmiş olan Zachlumiler, Terbounioteler, Kanaliteler, Diocletianlar, Arentaniler gibi milletlere ve ülkelerine, ilerleyen bölümlerde daha detaylı bir şekilde yer verilmiştir ve eser 37. bölüme geldiğinde tekrar Peçenekler konusuna dönmektedir.

“Peçenekler aslen, Yayık nehrinden ziyade İtil nehri civarında yaşamakta olup Hazarlar ve Uzlarla ortak sınıra sahiptirler. Ancak elli sene önce Uzlar, Hazarlarla işbirliği yapmış; Peçeneklerle savaşa katılıp onları yenmiş ve onları, günümüze dek işgal altında tuttukları ülkelerinden atmışlardır. Bunun üzerine Peçenekler kaçıp, yerleşmek üzere bir yer arayışı içinde amaçsızca dolaşmaya başlamışlar; ve şu an ellerinde olan topraklara ulaşıp Türklerin orada yaşamakta olduğunu görünce, onları savaşta mağlup ettikten sonra kovarak oraya yerleşmişlerdir ve söylenildiği gibi, elli beş senedir bu ülkenin hakimidirler.”⁵¹

⁴⁹ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 125.

⁵⁰ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 127-129.

⁵¹ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 167.

Macarların erken tarihlerine dair yapılan tüm çalışmalar Peçeneklerin onları buldukları bölgeden atmalarıyla başlamaktadır. Bu bilgiler *De Administrando Imperio*'da yer alan yukarıdaki satırlara dayanmaktadır. Yine Peçeneklerin sekiz beyinin/hükümdarının olduğu ve bütün ülkenin sekiz themaya ayrılarak idare olduğu ifade edilmiştir. Burada hem beylerin hem de themaların isimleri sıralanmıştır ki bu bilgiler ilk kez *De Administrando Imperio*'da yer aldıkları için eserin değerini arttırmaktadır.

Bu bölümden sonra Türklerin menşei ile ilgili bölüm gelmektedir.

“Türk milleti, Hazar’ın yanında, Lebedias’ın adıyla anılan fakat, tıpkı ondan sonra gelenlerde olduğu gibi, rütbesi sayesinde voyvoda olarak adlandırılan ilk voyvodaları nedeniyle Lebedia denilen yerde uzun yıllar yaşamıştır. Şu an burada, yani bahsini ettiğimiz Lebedia’da, Chingilous da denilen Chidmas nehri geçmektedir. O dönemlerde onlara Türk’ten ziyade, her nedense Sabartoi asphaloi denilmektedir. Türklerin, yedi kavmi bulunmakla beraber, hiçbir zaman - yerli ya da yabancı – beyleri/prensleri olmamıştır, bunun yerine aralarında voyvodalar bulunmaktadır, ki bunların ilki, bahsedilmiş olan Lebedias’tır. Üç yıl boyunca Hazarlarla beraber yaşamışlar ve tüm savaşlarda onlarla ittifak halinde savaşmışlardır. Cesaret ve ittifakları nedeniyle Hazar’ın hakanı, yiğitliğinin namı ve soyunun şerefliliği nedeniyle Türklerin ilk voyvodası olan Lebedias’a, evlenip çocuklarının olması için, soylu bir Hazar hanımefendisi vermiştir; ancak bu Lebedias’ın, Hazar hanımefendisinden hiç çocuğunun olmadığı ortaya çıkmıştır. Önceden kendilerine Kangar (bu Kangar kelimesi, onlar arasındaki soyluluk ve cesareti belirtmektedir) denilen Peçenekler, şimdi savaşmak üzere Hazarlara karşı ayaklanmış ve yenilerek kendi topraklarını terk etmeye ve Türklerin topraklarına yerleşmeye zorlanmışlardır. Savaşa, Türkler ile o dönem Kangar denilen Peçenekler katıldığında, Türk ordusu yenilgiye uğratılıp ikiye bölünmüştür. Bir kısım, doğu tarafına gidip İran bölgesine yerleşmiştir. Günümüzde antik Türk ismiyle onlara, Sabartoi asphaloi denilmektedir; ancak diğer kısım, voyvoda ve liderleri olan Lebedias eşliğinde, şu an Peçeneklerin yaşamakta olduğu ve Atelkouzou denilen batı bölgesine yerleşmiştir. Kısa bir süre sonra, Hazar’ın bu hakanı, Türklere bir mesaj göndererek ilk voyvodaları Lebedias’ın, kendisine gönderilmesini talep etmiştir. Bu nedenle de

Lebedias, Hazar hakanına gidip, neden onun kendisine gelmesini istediğini sormuştur. Hakan da ona şöyle demiştir: “Türkler içinde soylu, akıllı ve cesaretli olduğunuzdan, sizi, milletinizin beyi/prensi olarak tayin etmek üzere davet ettik; söz ve emirlerimize itaat ediniz.” Ancak o, hakana şöyle yanıt vermiştir: “Bana karşı olan saygılılığınız ve amacınıza oldukça hürmet ve teşekkür ederim, fakat bu yönetim için yeterince güçlü olmadığım için, size itaat edemem; buna karşın, adı Almoutzis olan, benim haricimde başka bir voyvoda daha var ve onun da, Arpad isimli bir oğlu var, bu ikisinden birini, ya Almoutzis ya da Arpad’ı, bey/prens yapın ve onlar, sözlerinize itaat etsin.” Hakan, bu durum karşısında memnun olmuş ve bazı adamlarını, onunla gitmek üzere, Türklere göndermiştir, ve onlar Türklere meseleyi konuştuktan sonra Türklere, Almoutzis’den ziyade, üstün niteliklere sahip olup aklına, görüşüne ve cesaretine hayran olunan ve yönetme yeteneği bulunan Arpad’ı tercih etmişlerdir; ve böylece, Hazar geleneklerine ya da zakanona göre onu, beyleri/prensleri ilan etmişlerdir. Arpad’dan önce Türklerin hiç başka bir beyi/prensi olmamıştır. Günümüzde bile Türkiye beyi/prensi, onun ailesinden gelmektedir. Birkaç sene sonra Peçenekler, Türklere saldırmış ve beyleri/prensleri Arpad’la beraber, onları ülkeden atmışlardır. Kaçmakta ve yaşamak üzere bir yer arayışında olan Türklere, karşılık olarak gelip büyük Moravia sakinlerini kovmuşlar ve günümüzde dahi Türklerin yaşamakta olduğu topraklara yerleşmişlerdir. O gün bugündür Türkler, Peçeneklerin saldırısına hiç uğramamıştır”⁵².

Eserin Macar tarihi ile ilgili önemli bilgiler ihtiva eden kısımların ilki burasıdır ki VII. Konstantinos Porfirogenitos’un çizdiği sınırlar sayesinde, burada Türk olarak bahsedilen halkın Macar milletin oluşumunda yer alan kavim olduğunu söylemek mümkündür. Bu satırlar, Macarların tarih sahnesine çıkışlarına dair ilk bilgilerin bulunduğu kaynaktır. Buradan hareketle Macarların ilk yerleşimleri ve kökenleri aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Eserde 41. bölümde Moravya ülkesi anlatılmaktadır. Anlatılanlara göre prens Sphendoplokos ölmeden önce ülkeyi üç oğlu arasında paylaşmış ve en büyük oğlunu prens olarak atamıştır. Bölünmeden

⁵² Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 171-173

yaşadıkları müddetçe düşmanlarına karşı başarılı olabileceklerini, aksi takdirde yok olup gideceklerini nasihat ettiği oğullarına örnek olarak üç sopanın bir arada iken kırılmadığını ancak tek tek ele alındığında kolayca kırılabildiğini göstermiştir⁵³. Bu örnek birlik beraberlik içinde kalmanın önemini göstermek amacıyla sıkça başvurulan bir misaldir. Nitekim babalarının nasihatlerine uymayan Moravya prenslerinin kendi çekişmeleri Türklere yaramış ve Peçenekler tarafından baskı altında kalan bu millet Moravya'yı ele geçirmiştir.

Bir sonraki bölümde oldukça uzun bir başlık altında Tuna, Dinyeper ve Dinyester nehirleri, Selanik, Sarkel, Bosporus, Kerson, Tamatarka gibi şehirlerin konumları ve birbirlerine olan mesafeleri gibi önemli coğrafi bilgiler bulunmaktadır. Bu betimlemeler eserin ne kadar zengin olduğunu gösteren ayrıntılardır.

Ermenilerin hikayesinin anlatıldığı bölümde yazar, Ermenilerin prensi Krikorikios'u iki yüzlü olarak nitelendirmiştir. Önceleri Roma imparatoruna bağlı gibi görünen bu prens, sonraları imparatorluğun bazı vilayetlerine saldırmış ve Müslümanlara yönelik yapılacak seferlerin planlarını da bozmuştur. Bundan sonra da zaman zaman Roma İmparatorluğu'nun yanında görünmeye çalışsa da onunla mücadeleye devam etmiştir.

"İberyalılar, Ardanuç şehri, Kıbrıslıların göç hikayesi, Slavların Patras kilisesine bağlanmaları ve imparatorluk kalyonlarının yapımı" gibi başlıkları olan bölümler ile devam eden eserin aralarında yazar VII. Konstantinos Porfirogenitos, oğluna tüm bunları bilmenin nasıl bir yararı olacağını tekrar hatırlatmaktadır. Genç imparator adayının, benzer durumlarla karşılaşması halinde bu ön bilgiler sayesinde ne yapması gerektiğini bilecek olduğunu vurgulamıştır.

Eser, 53. bölümde Kerson şehrinin hikayesinin uzun bir anlatısı ile sona ermektedir.

⁵³ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio...*, s. 181.

Oldukça geniş bir coğrafya ve pek çok millet hakkında bilgi veren bu çalışma, genellikle bir bütün halinde değil, parça parça ele alınıp incelenmiştir. Özellikle Slavlar ve Macarların erken dönem tarihlerinde karanlıkta kalmış yönlerin aydınlatılması amacıyla, ilgili bölümlere yönelik oldukça ayrıntılı çalışmalar yapılmıştır⁵⁴.

VII. Konstantinos Porfirogenitos'un diğer çalışmalarında görülen belirgin özellik bu çalışmada da karşımıza çıkmaktadır. Bu da, eserin tarihi bir eserden daha ziyade pratik bilgiler içeren bir el kitabı ve oğluna yönelik tavsiyelerin bulunduğu bir çeşit nasihatname şeklinde olmasıdır⁵⁵. Verdiği bilgiler dolayısı ile pek çok alanda çalışan araştırmacılar için eşsiz bir kaynaktır.

Sonuç

Bizans'ın özellikle IX. ve X. yüzyıllardaki siyasi, sosyal, ekonomik hayatında derin etkileri olan Türk kavimleri ile ilişkileri tamamen dönemin şartlarına ve elbette imparatorluğun çıkarlarına göre şekillenmiştir. Çağdaşı kaynaklar tarafından da güvenilirliği teyit edilen VII. Konstantinos Porfirogenitos'un *De Administrando Imperio* adlı eseri bunu gözler önüne sermektedir.

De Administrando Imperio, X. yy.da Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyet sahasında yer alan kavimlerin, özellikle de Karadeniz'in kuzey kesimindeki halklarının tarihine dair ilk bilgileri edinmemizi sağlamakta ve imparatorluğun, Peçenekler, Ruslar, Uzlar ve Hazarlar gibi komşuları ile ilişkilerini anlatmaktadır. Bu kavimlerin daha iyi tanınması için sadece Bizans ile olan ilişkilerine değil aynı zamanda birbirleriyle olan ilişkilerine de eserde yer verilmiştir. Ayrıca imparatorluk için bir tehdit unsuru olarak görülen bu kavimlerin güçleri ve nüfusları hakkında bir kıyaslama yapılmıştır. Birbirlerine akraba olup olmadıkları ve tarih boyunca yaptıkları mücadelelere değinilmiştir.

⁵⁴ J. B. Bury, "The Treatise...", s. 517.

⁵⁵ Imre Boba, "In Defence of Emperor Constantine Porphyrogenitus", *Forschungsberichte*, s. 175.

Yukarıda bahsettiğimiz kavimler hakkında yol gösterici bilgiler veren eser, Bizans İmparatorluğu'nun hem Peçeneklere hem de diğer kavimlere yönelik politikalarını göstermesi bakımından dikkate değerdir. İmparator ilk on üç bölümü tamamen Karadeniz'in kuzeyindeki kavimlere ve özellikle de Peçeneklere ayırmıştır. İlerleyen bölümlerde tekrar bu konuya dönüş yaptığı da göz önüne alınırsa Bizans için önemli olan bölgenin Karadeniz çevresi olduğu görülür. İmparatorluğun gücünün zirvesinde olduğu bir dönemde bile bu kavimleri ne kadar tehlikeli bulduğu açıktır. Onlarla kurulacak dostluklar, imparatorluğun mevcudiyeti ve devamı için son derece önemlidir. Bu bağlamda eser Peçenekler hakkında detaylı bilgiler vermiş; onların neden yurtlarından göç ettiklerini ve Türkleri (Macarları) yerlerinden neden çıkardıklarını açıklamaya çalışmıştır. Böylelikle Peçeneklerin idari yapılarına, themalarının ve sekiz boyun isimlerine dair bilgilere ulaşabildiğimiz ilk kaynağın *De Administrando Imperio* olduğunu söyleyebiliriz.

Bahsi geçen siyasi konulara ek olarak eser kapsamlı ve eşsiz coğrafi bilgiler içermektedir. Ayrıca ticari ilişkilere değinirken nakledilen emtiaların bilinmesi hem Bizans İmparatorluğu'nun hem de diğer kavimlerin ekonomik durumları hususunda bir fikir edinmemizi sağlar. Tüm bunların yanı sıra eser, kelimelerin etimolojik kökenlerine dair verdiği bilgiler ile filoloji alanındaki çalışmalar için de faydalıdır.

Sonuç olarak *De Administrando Imperio*, özellikle, Macarlar, Peçenekler, Hazarlar gibi milletlere dair bölümleri nedeniyle çok sayıda araştırmacının çıkış noktası olmuştur. Anlatımın bazı noktalarının yoruma açık bulunması, bu alanda çalışan araştırmacılar arasında zaman zaman tartışmalara neden olmuştur. Yine de pek çok bilim adamı tarafından bir hazine olarak değerlendirilen eserin dünya tarihinde kaynak olarak önemli bir yeri olduğu kesindir.

Kaynakça

BARKER, Ernst, *Bizans Toplumsal ve Siyasal Düşünüüü*, Çev. Mete Tunçay, Dost Kitabevi, Ankara 1982.

BOBA, Imre, "In Defence of Emperor Constantine Porphyrogenitus", *Forschungsberichte*, http://www.neuerweg.ro/wpcontent/uploads/2014/07/UJ_1991_175-197-In-Defence-of-Emperor-Constantine-Porphyrogenitus.pdf 15.05.2017

BURY, J. B., "The Treatise De Administrando Imperio", *Byzantinische Zeitschrift*, 1906.

DİNÇMEN, Kriton, 600'lü Yıllardan 1461'e, İslam-Türk ile Hristiyan-Bizans Dünyaları Arasındaki Etnik, Dini, Askeri ve Sosyo-Ekonomik İlişkiler Açısından Bir Dörtleme, Haz.ve Çev. Kriton Dinçmen, Arion Yayınevi, İstanbul 2004.

GREGORY, Timothy E., *Bizans Tarihi*, Çev. Esra Ermert, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008.

HERRIN, Judith, *Bizans, Bir Ortaçağ İmparatorluğu'nun Şaşırtıcı Yaşamı*, Çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

HUSSEY, Joan M., *The Byzantine World*, 3rd Edition, Hutchinson University Library, London 1967.

KAZHDAN, Alexander, "De Administrando Imperio", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. I, Ed. Alexander Kazhdan, New York 1991.

_____, "De Thematibus", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. I, Ed. Alexander Kazhdan, New York 1991.

KURAT, Akdes Nimet, *Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Murat Kitabevi, Ankara 1992.

LEVTCHENKO, Metrofan Vasiliyevic, *Bizans Tarihi*, Çev. Maide Selen, Doruk Yayınları, İstanbul 2007.

LITTLEWOOD, Antony, "Literature", *Byzantine History*, Ed. Jonathan Harris, Palgrave Macmillian, New York 2005.

MANGO, Cyril, *Bizans: Yeni Roma İmparatorluğu*, Çeviren, Gül Çağalı Güven, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008.

MORAVCSIK, Gyula, *Byzantinoturcica*, C. I, Akademie-Verlag, Berlin 1958.

OSTROGORSKY, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, Çeviren, Fikret Işıltan, TTK Basımevi, Ankara 1999.

ÖZTÜRK, Yücel, *Özü'den Tuna'ya Kazaklar-1*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2004.

PORPHYROGENITUS, Constantine, *De Administrando Imperio*, Greek Text Edited by, G.Moravcsik, Translated by, R.J.H. Jenkins, Budapest 1949.

TOYNBEE, Arnold, *Constantine Porphyrogenitus and His World*, Oxford University Press, London 1973.

VASILIEV, A.A., *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Çev. Arif Müfid Mansel, Maarif Matbaası, Ankara 1943.

